

Alina COZMA*

VIATA UNUI DECRET: 770/1966

Life of a Decree: 770/1966

Abstract: *In Romania, the period between 1948 and 1989 was very important due to the state intervention in the private life of the population. In Eastern Europe, Romania was not the only country interested in the demographic indicators, but it attracted the world's attention, being an extreme case, especially due to its aggressive pro-natalist policy. This demographic policy had as a central element a severe restriction of abortions through the decree 770/1966 and a restriction of divorces, accompanied by the lack of promotion of modern contraceptive measures. Generally, Romania state promoted a policy that was more interested in economic success of the Communist state than in the specific needs of women. These drastic elements of the pro-natalist policy were applied and supervised by an entire repression system, which also implied the medical and legal systems, as well as the police.*

Keywords: *Socialism, demography, abortion, divorce, propaganda, fear, women as source of life, birth as miracle of nature, contraception measures, militia.*

*

„Un întreg popor
Nenăscut încă
Dar condamnat la naștere,
Foetus lângă foetus,
Un întreg popor
Care n-aude, nu vede, nu înțelege,
Dar înaintea
Prin trupuri zvârcolite de femei,
Prin sânge de mame
Neîntrebat¹”

Statele socialiste, bazate pe economii planificate, și-au urmărit asiduu telurile revoluționare prin masive proiecte de inginerie socială. Lipsite de baza de capital a economiilor de piață, economiile socialiste au fost dependente de disponibilitatea forței de muncă. Mobilizarea și controlul

---

* Masterand anul I, specializarea *Spațiul românesc între Orient și Occident*, la Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

¹ Ana Blandiana, *Cruciada copiilor*, apud Lavinia Betea, *Victimele decretului antiavort*, în „Magazin Istoric”, Anul XXXVIII, serie nouă, nr.5 (446), mai 2004, p. 11.

populației au căpătat astfel o importanță strategică fundamentală pentru maximizarea potențialului de dezvoltare, iar atenția acordată fenomenelor demografice a fost esențială pentru consolidarea intereselor naționale pe termen lung. Pentru a răspunde cerințelor relativ mari de forță de muncă ale acestor economii, reproducerea forței de muncă a devenit un element prioritar al planificării. Planificarea a vizat toate aspectele vieții sociale, nu numai economia.

În următoarele rânduri, vom schița profilul demografic istoric al României dinainte de ascensiunea lui Ceaușescu, iar apoi politica pronatalistă implementată de Ceaușescu.

În perioada interbelică, dezvoltarea capitalismului s-a produs lent într-o țară predominant agrară. Rata natalității reflecta parțial structura rurală a populației, norma fiind de patru copii pentru fiecare familie. Dar ravagiile celui de-al doilea război mondial, precum și ocuparea țării de către trupele sovietice și instalarea puterii comuniste au produs nesiguranță și teamă în rândurile populației din România. Ritmul dinamic al schimbărilor socio-economice din prima perioadă a dominației comuniste, ce a avut ca rezultat îmbunătățirea sistemului public de îngrijire a sănătății, urbanizarea, industrializarea, colectivizarea și educația de masă, inclusiv a femeilor, a contribuit, de asemenea, la scăderea ratei natalității. Pentru corectarea acestei situații avortul a fost restricționat între 1948 și 1957².

Pentru prima dată în România comunistă, avortul a fost interzis în 1948, această măsură având ca model legislația Uniunii Sovietice, stat care făcuse acest lucru în 1936. În România nu a fost elaborată o lege specială anti-avort. Întreruperea de sarcină a fost penalizată și considerată infracțiune prin introducerea articolului 482 în Codul Penal din 1948. În prima parte a articolului se preciza că „acela care prin orice mijloace, provoacă întreruperea cursului normal al sarcinii, comite delictul de avort și este pedepsit”. Pedepsele variau dacă femeile care avortau erau căsătorite sau nu. Dacă delictul era săvârșit de însuși femeia însărcinată necăsătorită sau dacă aceasta consimțea ca altcineva să i-l provoace, ea suferea pedeapsa închisorii corecționale de la 3 la 6 luni, iar dacă femeia era căsătorită, cu închisoare corecțională de la 6 luni la un an. Pedepse se aplicau și acelor care efectuau avortul. În cazul în care în urma avortului femeia însărcinată suferea vreo infirmitate, pedeapsa se mărea, vinovatul trebuind să facă închisoare de la 1 la 3 ani, iar dacă femeia murea în urma avortului pedeapsa era închisoarea corecțională de la 3 la 5 ani³. Deoarece opțiunile de planificare familială erau limitate la metodele tradiționale și la avortul ilegal, acesta din urmă a rămas o obișnuință și era efectuat, mai mult sau mai puțin, cu știința autorităților române⁴.

² Gail Kligman, *Politica duplicității. Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*, Traducere de Marilena Dumitrescu, București, Humanitas, 2000, p. 32.

³ Cristina Liana Olteanu, Elena Simona Gheonea, Valentin Gheonea, *Femeile în România Comunistă: Studii de istorie socială*, București, Politeia-SNSPA, 2003, pp. 184-185.

⁴ Gail Kligman, *op. cit.*, p. 57.

În 1955 avortul fusese legalizat în Uniunea Sovietică, implicit și România va copia măsura respectivă. George Pavel Vuza, prim-loctiitor al procurorului general al R.P.R în perioada 1954-1958, își asumă în cartea sa de memorii meritul de a fi stat la baza liberalizării avorturilor din 1957, prin inițierea unui proiect de decret-lege înaintat conducerii politice. Conform lui Vuza, un argument esențial pentru adoptarea noii legislații, adus la ședința Consiliului de Miniștri, a fost legat de exemplul sovietic.

Natalitatea, în perioada ce se întinde până în 1966, nu a cunoscut o preocupare explicită: factorul de producție, „populația”, nu reclama măsuri pronataliste. Existența unui rezervor uriaș, suprapopulația relativă de la sate, părea suficientă pentru industrializarea „socialistă”, cu atât mai mult cu cât cooperativizarea agriculturii, mecanizarea acesteia, aveau să „elibereze” cantități suplimentare de forță de muncă. În cel mai rău caz mai putea fi folosită o resursă: femeile casnice, care, „eliberate”, emancipate, dobândind un statut de egalitate în drepturi cu bărbații, trebuiau „atrase” în munca socialistă⁵.

Fără campanii de presă și fără vreun preambul care să specifice motivele, în septembrie 1957, în România a fost legalizat avortul la cerere, cu precizarea că vor fi sancționate „numai întreruperile de sarcină efectuate în afara unor instituții medicale sau sanitare, ori de către o persoană care nu are calificarea necesară⁶. Spre deosebire de alte țări din lagărul comunist, în România întreruperea sarcinii era supusă unui demers simplu. Fiecare avort realizat se nota în registrul medical cu numele femeii în cauză, vârsta, ocupația și numărul de avorturi anterioare (chiar și fără a se verifica veridicitatea lor). În aceste condiții, medicii reușeau să facă până la zece întreruperi pe zi și lucrau și în schimburi⁷. Femeile puteau solicita întreruperea unei sarcini nedorite în primele trei luni, fără a fi nevoie de aprobarea unei comisii ce se ocupa de avorturi⁸.

Decizia guvernului a favorizat într-un anumit fel familia, care trecea printr-o perioadă în care situația economică și îndeosebi nivelul de trai erau deficitare. Situația precară din punct de vedere socio-economic a favorizat însă scăderea natalității. În 1958, după un an de la legalizarea avortului, s-au înregistrat, conform unor estimări, circa 112.000 întreruperi de sarcină. 70-

⁵ Vladimir Trebici, *Genocid și Demografie*, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 69.

⁶ Lavinia Betea, „Interzicerea avorturilor (1966-1989) ca fapt de memorie socială”, în A. Neculau (coord.), *Viața cotidiană în comunism*, Polirom, Iași, 2004, p.248.

⁷ Elena Lorena Anton, *La mémoire de l'avortement en Roumaine communiste. Une ethnographie des formes de la mémoires du pronatalisme Roumain*, teză de doctorat, p. 67 variantă online pe http://www.google.ro/#hl=ro&client=psyab&q=elena+lorena+anton+la+memoire+&oq=elena+lorena+anton+la+memoire+&aq=f&aqi=&aql=&gs_l=serp.3...81511.86524.0.86820.16.14.2.0.0.0.175.1861.2j12.14.0...0.0.NcRF1FhNIKE&pbx=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf,.cf.osb&fp=78do82ofoad15010&biw=1366&bih=673.

⁸ Henry P. David, Nicholas H. Wright, *Abortion Legislation: The Romanian Experience in „Studies in Family Planning”*, Volume 2 Number 10, October 1971, Institution Population Council, New York, p. 205 variantă online pe <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED063141.pdf>.

75% din femeile care au suferit avorturi legale se aflau între vârsta cuprinsă de 21-30 de ani. Aproximativ 8-10% au fost femei de 20 de ani sau mai tinere. Mai mult de 50% dintre femei au avut patru sau mai multe avorturi anterioare⁹.

Această atitudine binevoitoare a statului român în fața dreptului femeilor de a decide singure dacă vor sau nu să aibă copii se poate interpreta în două moduri diferite: majoritatea istoricilor români consideră că în perioada ce a urmat morții lui Stalin, în România s-a produs fenomenul desovietizării, care a constat în desprinderea României din orbita Uniunii Sovietice și în promovarea atât pe plan intern, cât și pe plan extern a unei politici naționale, politică ce corespundea mai bine intereselor țării noastre. În timpul desovietizării s-ar fi produs o îmblânzire a măsurilor coercitive (eliberarea deținuților politici, epurarea securității staliniste prin îndepărtarea cadrelor acesteia de origine neromână etc.). Potrivit acestei teorii, am fi înclinați să credem că liberalizarea avortului, survenită în 1957, făcea parte din măsurile luate de conducătorii comuniști români în vederea restabilirii unui climat social mai blând. Cercetătoarea americană Gail Kligman explică această decizie de legalizare a avortului luată de statul român prin faptul că „majoritatea țărilor din sfera de influență sovietică au început să introducă legislația de liberalizare a avortului în 1956, mișcarea fiind din nou interpretată de unii specialiști ca o copiere de către țările satelit a inițiativelor sovietice”¹⁰.

Avortul la cerere fusese legalizat la 30 septembrie 1957 și devenise mijlocul principal de planificare familială în România lui Dej. Lipsa unei educații privind reproducerea, absența mijloacelor contraceptive și faptul că doar o mică parte din populație avea cunoștințe despre utilizarea lor se contabilizează în amploarea pe care o iau întreruperile de sarcină în prima jumătatea a anilor '60¹¹. Dacă în 1959 numărul de chiuretaje era de 578.000, în numai 5 ani această cifră se dublează, înregistrându-se circa 1.115.000 de intervenții în 1965. Chiar în condițiile liberalizării avorturilor, extrem de multe întreruperi de sarcină au fost efectuate în afara unităților medico-sanitare, iar numărul lor a fost imposibil de contabilizat. Liberalizarea avortului și dezvoltarea rapidă a sistemului public de sănătate au accelerat scăderea natalității.

---

⁹ *Ibidem*, p. 206.

¹⁰ Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 186.

¹¹ Corina Doboș, *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu, Vol.1: O perspectivă comparativă*, Iași, Polirom, 2010, p. 115.

Tabelul 1
Dinamica ratei fertilității: nașteri vii la 1.000 de femei, între 1956-1966

1956	89,9
1958	81,9
1960	73,9
1962	68,4
1964	59,9
1966	55,7

Sursa: Comisia Națională de Statistică, *Anuarul statistic, 1995, p. 112*¹².

Într-o societate unde avorturile erau libere și extrem de ieftine (oficial, prețul unei asemenea intervenții era de 33, 5 lei, echivalentul a două zile de muncă cu un salariu mediu) și în care, în consecință, nu există nici un fel de cultură a planningului familial, un întreg aparat represiv, Miliție, Procuratură, delatori, s-a abătut dintr-o dată asupra tuturor cuplurilor din România. Femeile au pășit cele dintâi în paradisul socialismului „multilateral” și acest lucru s-a întâmplat la o dată la care societatea continua să spere în liberalizarea și umanizarea sistemului¹³.

În cursul anului 1966, ca urmare a creșterii numărului întreruperilor de sarcină, autoritățile române au luat inițiativa creării unei comisii însărcinate cu elaborarea unui raport privind situația natalității din România. Raportul în cauză constata faptul că, după anul 1960, sporul natural al populației se redusese într-un mod accentuat, în 1965 natalitatea era de 14,6%, indicator ce nu asigura nici măcar reproducerea simplă a populației, adică un copil de sex feminin de fiecare femeie, în perioada ei de fertilitate 15-49 de ani, comparativ cu 23,9% în 1948 și 29,5% în 1938. Între factorii care contribuiseră la o atare situație erau, în primul rând, factorii sociali-economici, care au condus la întârzierea constituirii familiei: fenomenul migrației de la sat la oraș ca urmare a industrializării și urbanizării, integrarea unui număr tot mai mare de femei în producție, munca în schimburi a acestora, lipsa locurilor în creșe, lipsa spațiului locativ urban. Ajutoarele materiale stimulative pentru familiile cu mulți copii erau considerate insuficiente, iar cuplurile manifestau o tendință tot mai accentuată de confort, de îmbunătățire a nivelului de trai, cu reflectare directă în reducerea dimensiunilor familiei. Raportul semnalează ca factori

¹² Elena Zamfir, Cătălin Zamfir, *Situația femeii în România*, București, Ed. Expert, p. 78 variantă online pe http://www.google.ro/#hl=ro&client=psy-ab&q=Zamfir%2C+Elena%3B+Zamfir%2C+C%4%83t%C4%83lin%2C+Situa%C5%A3ia+femeii+%C3%AEEn+Rom%C3%A2nia%2C+&oq=Zamfir%2C+Elena%3B+Zamfir%2C+C%4%83t%C4%83lin%2C+Situa%C5%A3ia+femeii+%C3%AEEn+Rom%C3%A2nia%2C+&aq=f&aqi=&aql=&gs_l=hp.3...71502.72510.1.73505.4.4.0.0.0.154.544.0j4.4.0...0.0.ubcW_GiqI10&pbx=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&xfp=a9a72519c386ce06&biw=1366&bih=673.

¹³ Zoe Petre, *Promovarea femeii sau despre destructurarea sexului feminin*, apud Lucian Boia (coord.), *Miturile comunismului românesc*, Univ. București, București, 1995, p. 33.

demografici și scăderea nupțialității (numărul de căsătorii) și creșterea ratei divorțialității¹⁴.

Statul și-a exercitat autoritatea paternalistă asupra familiei prin mijloace variate, inclusiv prin legislația de reglementare a divorțului. Au fost adoptate legi care au făcut tot mai dificilă dezmembrarea familiei. La nivelul anului 1964, în România la cinci căsătorii încheiate exista un divorț, iar în proporție de 70% acesta avea loc în familiile fără copii. Aproximativ o treime dintre căsnici erau desfăcute în primii doi ani. S-a avut în vedere, pentru a se evita dezmembrarea familiei, îngreunarea procedurilor de divorț, amânarea pronunțării sentințelor până la trei luni în speranța împăcării părților, mărirea taxelor de timbre pentru cererea de divorț etc. Aceste propuneri vor lua forma Decretului 779/1966 care prevedea limitarea desfacerii căsătoriilor. Se promova astfel o familie întărită, care urma să devină spațiul privilegiat de reproducție¹⁵. Efectul decretului restrictiv a fost evident, deoarece în 1967 s-au înregistra 48 de divorțuri, față de anul 1966, când numărul acestora ajunsese la 25 804¹⁶.

În 1972 a fost formulat oficial rolul vital al familiei în construirea socialismului: „fiecare trebuie să înțeleagă că are răspunderi față de societate, inclusiv răspunderea de a lăsa urmași. [...] tineretul trebuie crescut într-un spirit sănătos, de răspundere față de societate, față de familie. [...] nu ne poate lăsa indiferenți ceea ce se întâmplă în familie, felul cum se căsătoresc sau cum se descăsătoresc unii tineri”. Spiritul de familie este o celulă de bază a societății și i-a legat dintotdeauna pe soți, „a dat sentimentelor de dragoste o bază trainică și, în același timp, a fost unul dintre factorii hotărâtori ai vitalității națiunii noastre”.

Divorțul reprezenta o opțiune numai atunci când relația dintre soț și soție era considerată iremediabil deteriorată, iar căsătoria respectivă nu mai putea funcționa în nici un caz. Tribunalele au fost instruite să cântărească atent circumstanțele agravante, inclusiv durata căsătoriei și dacă erau afectate sau nu interesele eventualilor copii¹⁷. Păstrarea unității „familiei” era considerată fundamentală pentru realizarea obiectivelor politicii demografice a regimului. Era, de asemenea, esențial să fie luate toate măsurile pentru ca această familie să cuprindă mulți copii.

Însă factorul important ce a influențat în sens negativ nivelul și dinamica natalității a fost cel legat de întreruperile de sarcină la cerere. În România începutului de an 1966, conducerea Partidului Comunist a perceput scăderea natalității ca pe o problemă și chiar una gravă. În februarie 1966, mai mulți demografi și statisticieni au realizat un „Studiu privind situația

---

¹⁴ Corina Doboș, *op. cit.*, p. 118.

¹⁵ *Ibidem*, p. 118.

¹⁶ Cornelia Muresan, *L'évolution démographique en Roumanie : tendances passées (1948-1994) et perspectives d'avenir (1995-2030)* In: „Population”, 51e année, n°4-5, 1996, p.824 variantă online pe http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/pop_0032-4663_1996_num_51_4_6185.

¹⁷ Gail Kligman, *op. cit.*, p. 62.

natalității din Republica Socialistă România”. Scopul studiului nu era acela de a cerceta problema, ci de a oferi un pretext pentru o decizie care urma să se ia indiferent de rezultatul documentării.

Studiul a fost finalizat la începutul lunii iulie și difuzat membrilor Comitetului Executiv al CC al PCR la 26 iulie 1966, cu referatul Secției de Învățământ și Sănătate a CC al PCR. Forma finală a studiului conținea o lucrare de 25 de pagini intitulată „Studiu privind situația natalității din Republica Socialistă România și măsuri pentru redresarea natalității din țara noastră” și un material de aproape 30 de pagini intitulat „Reglementarea întreruperilor de sarcină”. Cel de-al doilea material conținea deja un proiect de decret privind reglementarea întreruperilor de sarcini, semnat de ministrul Sănătății, și instrucțiuni detaliate de aplicare a acestui decret. Prevederile proiectului de decret sunt însă departe de forma adoptată de Consiliul de Stat al R.S.R și publicată în Buletinul Oficial la 1 octombrie 1966. Diferența esențială dintre cele două texte este că proiectul de decret prezentat membrilor Comitetului Executiv de către Ministerul Sănătății și Prevederilor Sociale, la 26 iulie 1966, nu interzicea avortul, ci specifica doar că „întreruperile de sarcină la cerere se pot efectua numai în instituțiile sanitare de specialitate, în cazurile când există motive medicale sau medico-sociale”. Folosirea contraceptivelor era considerată cea mai potrivită și sigura metodă de planning familial. Insuficiența lor pe piață, precum și lipsa unei educații pentru utilizarea lor, le făceau inaccesibile pentru majoritatea populației. În aceste condiții, avortul a rămas cel mai răspândit mijloc de control al nașterilor, cu efecte negative asupra stării de sănătate a femeii.

„Studiu privind situația natalității din Republica Socialistă România” era mult mai puțin agresiv decât legislația adoptată doar două luni mai târziu, pentru că nu încearcă să impună ideea controlului legislativ al comportamentului reproductiv al cetățenilor României și, mai ales, al femeilor, ci propunea diverse metode de stimulare a natalității¹⁸. Studiul preciza 11 propuneri de măsuri pentru redresarea natalității în România, printre care acordarea unei prime de naștere; creșterea numărului de locuri în creșe și îmbunătățirea lor; prelungirea concediului postnatal pentru salariatele mame; creșterea producției de mijloace anticoncepționale; îmbunătățirea legislației în vigoare în scopul redresării natalității¹⁹.

Erau propuse, de asemenea, programe pentru susținerea unor activități cultural-educative, care trebuiau să contribuie la formarea unei „opinii de masă în favoarea natalității”. Astfel, Ministerul Învățământului urma a se ocupa de introducerea de lecții de educație sexuală a tineretului și consolidarea familiei. Secțiile de Sănătate și Prevederi Sociale ale Sfatului

---

¹⁸ Raluca Maria Popa, *Corpuri femeiești, putere bărbătească. Studiu de caz asupra adoptării reglementărilor legislative de interzicere a avortului în România comunistă (1966)*, în Oana Băluță (ed.), *Gen și putere. Partea leului în politica românească*, Iași, Polirom, 2006, p. 97-98.

¹⁹ *Ibidem*, p. 99.

Populare în colaborarea cu organizațiile sindicale de femei și tineret urmau să desfășoare acțiuni cultural-educative privind maternitatea, viața de familie, creșterea și educarea copiilor. Misiunea Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă era aceea de a „elabora lucrări originale (filme, piese de teatru), care să trateze probleme ale familiei, maternității”²⁰.

Existau și trei note anexate studiului: ministrul Sănătății oferea în nota sa noi argumente în favoarea măsurii propuse în „Studiu”, de introducere a unei „majorări de impozite pe salarii și pe alte venituri pentru cetățenii necăsătoriți, apti de muncă, începând de la vârsta de 25 de ani, și pentru capii de familie fără copii”. Într-o altă notă, secretarul Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România (UGSR) sublinia necesitatea creșterii numărului de locuri în creșe și grădinițe și, de asemenea, se arăta că este necesar ca familiile să fie stimulate material, prin creșterea alocației de stat pentru copii. Comitetul de Stat al Planificării și Comitetul de Stat pentru Problemele de Muncă și Salarii introduc și ele o notă specială. Cele două instituții susțineau că „e necesar să se prevadă că sarcina poate fi întreruptă și la femeile necăsătorite; de asemenea, considerau că la femeile căsătorite trebuie să se ia în considerare și condițiile locative, precum și condițiile materiale, care pot justifica întreruperea sarcinii”. Propunerile de măsuri mai sus menționate au fost aspru criticate, în dezbaterile ulterioare din Comitetul Executiv al C.C al P.C.R., tocmai pentru că nu prezintă întreruperile de sarcină drept principal motiv al scăderii dramatice a natalității și nu propun în primul rând interzicerea acestora.

„Studiul privind situația natalității” și „Reglementarea întreruperilor de sarcină” au fost dezbătute de Comitetul Executiv în ședința din 2 august 1966, în care Nicolae Ceaușescu își exprima mulțumirea de a fi deschis în sfârșit discuția despre situația natalității în România, la nivelul Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. La întâlnirea Comitetului Executiv al C.C al P.C.R. din 2 august 1966, mai mulți tovarăși au argumentat că în „Studiul privind situația natalității din Republica Socialistă România” problema gravă a scăderii natalității sub pragul de înlocuire demografică nu este suficient de clar atribuită liberalizării avortului din 1957. Motivul pentru care Nicolae Ceaușescu și susținătorii săi erau nemulțumiți de studiul făcut era tocmai pentru că materialul nu aducea în prim-plan modificarea legislației ca măsură esențială pentru îmbunătățirea situației demografice²¹.

Stenograma ședinței prezenta o importanță deosebită pentru înțelegerea viziunii decidenților politici asupra populației și a modului în care puteau fi controlați, reglați sau dirijați indicii demografici. După cum se va vedea în continuare, principalul aspect abordat va fi cel legat de întreruperile de sarcină, iar subiectul măsurilor cu caracter economic era marginalizat, considerat oarecum complementar. Această perspectivă, care

²⁰ Corina Doboș, *op. cit.*, p. 120.

²¹ Raluca Maria Popa, *op. cit.*, p. 100.

se va impune în cele din urmă, va caracteriza abordarea acestei probleme sensibile, generând preponderența măsurilor restrictive în raport cu cele stimulative. Abordarea dogmatică a acestei probleme sensibile a determinat în cele din urmă eșecul politicii demografice ceaușiste.

O primă poziție, în ședința din 2 august, a fost exprimată de Alexandru Drăghici. În general, Drăghici a criticat inițiativele ce presupuneau cheltuieli suplimentare din bugetul statului, considerând că redresarea natalității se poate face strict prin modificarea legislației în vigoare, atât cea privitoare la întreruperile de sarcină, cât și cea legată de desfacerii căsătoriilor. Experiența similară a unor state europene și soluțiile conexe, precum acordarea de prime, alocații, ajutoare materiale pentru familiile cu mai mulți copii sunt considerate pur demagogice: „se propune să se dea fel de fel de prime, ca și cum statul ar trebui să cumpere acești copii. Fiecare dintre noi, suntem fii de muncitori sau țărani, de oameni săraci și știm cum am crescut. Nu știu, de ce alergăm în altă parte să căutăm experiență”.

Poziția finală a lui Drăghici este una categorică: „Trebuie să terminăm odată cu decretul acesta păcătos (Decretul 463/1957), care nu face decât să încurajeze libertinajul, iar familia să fie familie. Cred că, nu este necesar să luăm în considerație, propunerile făcute aici (Studiul privind situația natalității), ci să abrogăm acest decret și să emitem un decret simplu care să prevadă întreruperile de sarcină numai în cazuri bine studiate”²².

Leonte Răutu sublinia că românii trebuie să înțeleagă că „este o problemă națională sporirea natalității, este o îndatorire patriotică a membrilor de familie, a medicilor, a femeilor. Noi deținem două recorduri: la numărul de avorturi și la divorțuri; sunt 1.000.000 de întreruperi de sarcină pe an, ceea ce, este rezultatul decretului din 1957”²³. Cea mai echilibrată poziție îi aparține lui Ion Gheorghe Maurer, la acea dată Președintele Consiliului de Miniștri, care consideră problema una de importanță majoră în evoluția societății: „adevărul este că această lege (decretul nr. 463/1957, prin care era „liberalizat” avortul) a fost o mare nenorocire și trebuie să-i punem capăt, însă într-un chip rațional, înțelept. Până la urmă problema familiei este din ce în ce mai mult o problemă pe care o rezolvă familia însăși, asta este evoluția societății. Trebuie să ne gândim, că nu putem impune familiei mai mulți copii decât familia vrea să aibă”²⁴.

Iosif Banc, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, avea o serie de propuneri, ce țineau de aspectul financiar al problemei. Acesta considera că o limitare a fenomenului se poate face prin creșterea taxelor pentru întreruperea sarcinii de la 30 la 500 și chiar la 1.000 de lei și pentru desfacerea căsătoriei, o sumă cuprinsă între 1.500 și 2.500 de lei. Majorarea

²² Corina Doboș, *op.cit.*, p. 126.

²³ Comisia Prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, președinte Vladimir Tismăneanu, *Raport Final*, București, Ed. Humanitas, 2007, p. 425.

²⁴ Raluca Maria Popa, *op. cit.*, p. 103.

acestei taxe avea un dublu rol. În primul rând, trebuia să fie prohibitivă pentru femeile care doreau efectuarea unei întreruperi de sarcină și, totodată, să aducă venituri suplimentare pentru buget. Acordarea de stimulente materiale și prelungirea concediului pentru mame erau considerate soluții neviabile²⁵.

În sfârșit, Nicolae Ceaușescu a avut ultimul cuvânt. În concepția conducătorului, femeia epocii socialiste trebuia să fie o urmașă demnă a înaintașelor sale care erau „figuri luminoase de luptătoare neînfricate pentru cauza progresului”, „militante animate de patriotism înflăcărat, care și-au consacrat energia, puterea de muncă propășirii României”. Pentru femeia socialistă, devotamentul față de națiune trebuia să se dovedească prin contribuția sa la creșterea natalității²⁶. Secretarul general al P.C.R. își exprima acordul parțial cu ideea că familiile nu pot fi forțate să aibă mai mulți copii decât doresc, dar în același timp considera că reproducerea este o obligație a indivizilor față de societate. „Problema natalității nu este numai o problemă din dorința unuia de a avea sau nu copii, ci este o problemă socială, fiecare om are obligații față de societate”. Decizia lui Ceaușescu era foarte clară și teribilă în același timp: „cred că trebuie să punem capăt imediat întreruperilor de sarcină. După părerea mea, prin decretul de legalizare a avorturilor și prin îngăduința la divorțuri noi am legalizat prostituția. Să dăm două săptămâni ca să ni se prezinte proiectul acesta de lege, nu cu toate înlesnirile ce se propun aici, ci limitat [...] în rest oprit complet întreruperile de sarcină”²⁷. Din proiect urma să lipsească, la indicațiile sale, problema mijloacelor anticoncepționale. Folosirea contraceptivelor și educația sexuală reprezentau mijloace importante de prevenire a unei sarcini nedorite, astfel că în efortul constant de creștere a natalității s-a evitat cu bună știință abordarea acestei probleme.

„Înlesnirile” pe care le respingea Ceaușescu erau toate stimulentele financiare și sociale care fuseseră propuse în „Studiul privind situația natalității”. Avorturile urmau să fie interzise, fără a acorda nici un fel de asistență suplimentară unor familii care erau deja împovărate de lipsa spațiului de locuit și de prețurile ridicate pentru alimentele de bază. Decizia era astfel violentă pe plan intim-personal, pentru că se interpunea între femei și propriile lor funcții reproductive, dar și pe plan social, condamnând numeroase familii la sărăcie și numeroși copii la abandon. Cu toate acestea, toate propunerile de încurajare a natalității prin asistență socială suplimentară au fost refuzate în ședința Comitetului Executiv din 2 august 1966, motivația fiind că ele constituie „o cheltuială în plus pentru stat”²⁸.

La 20 septembrie 1966 Ceaușescu a convocat o ședință a Comitetului Executiv, „consacrată dezbaterii problemelor privind creșterea natalității și îmbunătățirea continuă a măsurilor de ocrotire a mamei și copilului”, la care

²⁵ Corina Doboș, *op. cit.*, p. 128.

²⁶ Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 186.

²⁷ Raluca Maria Popa, *op. cit.*, p. 103.

²⁸ *Ibidem*, p. 104.

au fost invitate și cadre medicale. Au participat 33 de doctori, Ceaușescu le-a urat bun venit cu următoarele cuvinte: „Am ținut să avem această consfătuire pentru a discuta împreună proiectul de măsuri care va trebui să apară sub formă de decret în legătură cu problema întreruperii sarcinii, cum se spune în termeni medicali, dar care are o urmare mai mare și anume necesitatea asigurării creșterii natalității și sporul populației noastre”.

Mai mulți doctori au exprimat în mod politic rezerve, punând, de exemplu, sub semnul întrebării pragul de 45 de ani ca vârstă legală pentru întreruperea sarcinii. Deși, în general, au lăudat obiectivul politicii demografice propuse discuției, medicii au mai ridicat și alte probleme ce țineau de contracepție, măsuri socio-economice, viol și educația patriotică²⁹. Alții medici și-au exprimat îngrijorarea, privind „explozia” de sarcini la adolescente și au propus o educație sexuală adecvată. Toți cei prezenți au fost de acord că, la nivel biologic, situația României era una deosebit de dificilă: cu patru întreruperi de sarcină la o naștere la nivelul întregii țări și cu doisprezece la nivelul municipiului București se putea vorbi despre o populație în minus. Pârghiile pe care trebuia să se acționeze, în opinia participanților la discuție, erau „împingerea natalității înainte, reducerea mortalității infantile, mărirea numărului de creșe, grădinițe și a caselor de copii”. O altă propunere, care mai târziu a fost legiferată, a fost înăsprirea condițiilor de obținere a divorțurilor, deoarece față de 1938 în 1965 ele se triplaseră³⁰. Nicolae Ceaușescu încheie ședința cu un discurs în care se vor regăsi principalele clișee propagandistice care vor însoți măsurile demografice până în 1989: recuperarea decalajului față de țările europene în privința natalității, apărarea sănătății femeilor, apărarea moralității, grija și răspunderea pentru fondul uman al țării, conchizând că: „Problema natalității este o îndatorire pentru orice cetățean al patriei și că libertatea trebuie înțeleasă în sensul răspunderii pe care fiecare o are față de viitorul național”³¹.

La 1 octombrie 1966, prin Decretul nr. 770, Nicolae Ceaușescu a interzis întreruperea cursului sarcinii. Prin interzicerea avortului s-a naționalizat și s-a centralizat metoda primară de planificare familială. „Victoria” deplină a partidului-stat asupra vieții private a durat doi ani în forma ei acută, atât cât a fost necesar pentru ca populația să găsească mijloace alternative de evitare și întrerupere a sarcinilor, de ocolire a legii și formare a unor rețele multiple și funcționale de întrajutorare.

De data aceasta se poate vorbi de refuzarea modelului sovietic, în ceea ce privește avortul, dar într-un sens negativ, având în vedere că în

²⁹ Vladimir Tismăneanu, *op.cit.*, p. 425.

³⁰ Liviu Marius Bejenaru, *Relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică în timpul regimului comunist. Între propaganda oficială și realitățile cotidiene*, apud „Caietele CNSAS”, *Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității*, Anul II, nr. 1(3)/2009, Ed. CNSAS, București, 2010, p.204 variantă online pe http://www.cnsas.ro/documente/caiete/Caiete_CNSAS_nr_3_2009.pdf.

³¹ Corina Doboș, *op. cit.*, p. 132.

Uniunea Sovietică avortul a continuat să fie îngăduit până la colapsul acestui stat³². Pe lângă motivațiile politice de ordin intern, noua legislație în domeniul avortului indica, așadar, o distanțare a României față de Uniunea Sovietică. În viziunea noului lider, Nicolae Ceaușescu, instalat în fruntea P.C.R. în 1965, această măsură întărea poziția geostrategică a României, consolidând autodeterminarea politică în sistemul comunist internațional³³. Sovieticii și-au manifestat deschis puternica dezaprobare față de interzicerea de către Ceaușescu a avorturilor. Dacă sovieticii au exprimat o reacție negativă, în Occident interzicerea avortului în România a trecut neobservată.

Ce anume l-a determinat pe Ceaușescu ca la numai un an de la preluarea puterii să ia măsura interzicerii avorturilor, după ce sovieticii și predecesorul său Gheorghiu Dej renunțaseră la ea? Conform mărturiei unuia dintre apropriații lui Ceaușescu, Alexandru Bârlădeanu, decretul antiavort a fost adoptat pentru că liderul român se voia conducătorul unei țări cu 30 de milioane de locuitori³⁴. La începutul domniei lui Ceaușescu, numărul populației României era de circa 19.000.000. În 1974, se decreta că în 1990 numărul să fie „de cel puțin 25 milioane”, iar în anul 2000 de 30 milioane. Treptat, pe măsură ce tendințele demografice se arătau mai puțin „ascultătoare”, cifrele au fost revizuite: între 24-25 milioane pentru anul 1990 și nici o mențiune pentru anul 2000³⁵.

Decretul 770/1966 a criminalizat avortul, abrogând Decretul 463/1957 care liberalizase această practică. În ziarul „Scânteia” au fost făcute cunoscute noile măsuri și interdicții ce vizau realizarea „planului” de minimum 4 copii de către fiecare familie. Decretul promulgat în numele Consiliului de Stat în 1 octombrie 1966 menționează în preambul că întreruperea cursului sarcinii reprezintă „un caz cu grave consecințe asupra sănătății femeii și aduce mari prejudecăți natalității și sporului natural al populației”. Decretul preciza excepțiile, precum și sancțiunile pentru încălcarea lui.

„Excepțiile”, ce beneficiau de posibilitatea întreruperii cursului sarcinii, erau specificate în articolul 2, astfel: sarcina pune viața femeii într-o stare de pericol care nu poate fi înlăturat printr-un alt mijloc; unul din părinți suferă de o boală gravă care se transmite ereditar sau care determină malformații congenitale; femeia însărcinată prezintă invalidități grave fizice, psihice sau senzoriale; femeia este în vârstă de peste 45 de ani; femeia a născut patru copii și îi are în îngrijire; sarcina e urmarea unui incest sau a unui viol.

---

³² Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 186.

³³ Larisa Ciochină, Constantin Iftimie, *O viziune asupra vieții*, volum editat de Asociația Provita Media, București, 2003, p. 116 variantă online pe <http://www.provitabucuresti.ro/docs/biblio/ProVita%20Media%20-%20O%20viziune%20asupra%20vietii.pdf>.

³⁴ Lavinia Betea, *Victimele decretului antiavort*, apud “Magazin Istoric”, Anul XXXVIII, serie nouă, nr.5 (446), mai 2004, p. 11.

³⁵ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 73.

Pentru a fi încadrată în una dintre aceste categorii, se urma o traiectorie complicată pentru gravida care dorea să beneficieze de întreruperea legală a sarcinii. Aceasta începea cu prezentarea la cabinetul medical de care aparținea, pentru a completa „fișa de întrerupere a sarcinii”. Cu respectivul formular, solicitanta se prezenta în fața unei comisii medicale, care-i înregistra fișa și delibera asupra deciziei³⁶. Acordul privind întreruperea sarcinii urma să fie dat de către „o comisie medicală raională sau orășenească, instituită în acest scop, prin decizia comitetului executiv al sfatului popular regional sau al orașelor București și Constanța. Comisia medicală era compusă dintr-un medic primar (sau un specialist de obstetrică-ginecologie în lipsa acestuia) ca președinte, un medic primar sau un specialist de boli interne, o asistentă socială (sau o asistentă medicală ori de obstetrică-ginecologie în lipsa acesteia) și un secretar ce se ocupa de partea administrativă (pregătea documentația aferentă și planifica prezentarea gravidei în fața comisiei, ținea evidența cererilor, înainta cererile respinse circumscripțiilor sanitare de domiciliu etc.)”³⁷. Abia după aprobarea cererii, se putea adresa unui ginecolog pentru programarea operației de întrerupere a sarcinii. În cazul în care întreruperea de sarcină a fost aprobată, aceasta se putea efectua în primele trei luni de sarcină sau în cazuri excepționale, când „se constată o stare patologică gravă, care pune în pericol viața femeii, întreruperea cursului sarcinii se poate face până la șase luni”.

Întreg traseul ce trebuia parcurs de femeia gravidă, până la obținerea autorizației, era construit pe un sistem birocratic riguros, care ar fi trebuit să limiteze la maximum posibilitatea efectuării intervențiilor în termenul legal. În cazul respingerii solicitării, fișa urma să fie trimisă policlinicii raionale sau orășenești de care aparținea gravida, pentru luarea acesteia în evidență. În acest fel se urmărea evitarea situației ca femeia a cărei cerere a fost respinsă să recurgă în final la un avort ilegal³⁸.

Articolul 6 al decretului în cauză, echivalent în viitorul apropiat cu o „tragedie națională”, menționează sancțiunile vinovaților de provocare ilegală a unui avort. Formulată ambiguu, respectivul paragraf permite totuși personalului medical să intervină pentru salvarea femeilor a căror viață este în pericol. În situația de „extremă urgență medicală, când întreruperea cursului sarcinii trebuie imediat efectuată”, menționează decretul, medicul are „obligația ca înainte de intervenție, sau când nu este posibil, în cel mult 24 de ore de la aceasta, să anunțe în scris pe procuror, care urmează a constata, pe baza avizului medicului legist și a oricăror alte date, dacă intervenția pentru întreruperea cursului sarcinii a fost necesară”³⁹. Astfel,

³⁶ Lavinia Betea, *Interzicerea avorturilor (1966-1989)*, p. 249.

³⁷ Corina Doboș, *op. cit.*, p. 122.

³⁸ *Ibidem*, p. 135.

³⁹ Constantin Bărbulescu; Bărbulescu, Elena; Croitor, Mihai; Onojescu, Alexandru, *Documente privind politica sanitară în România (1965-1989)*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2010, p. 11 variantă online pe http://hiphi.ubbcluj.ro/modernizarea_ss/Documente_politica_sanitara.pdf.

poliția statului și procuratura au fost implicate în problemele reproducerii umane.

Urgențele medicale, pasibile de intervenție medicală salvatoare, se încadrau în două categorii: avorturile spontane⁴⁰ și complicațiile avorturilor ilegale. Dacă în cel din urmă caz medical nu găsea nici un semn convingător care să indice manevre abortive (ruperi de membrane, perforări ale uterului, septicemii), intervenția sa era de regulă încadrată ca determinată de un avort spontan. Însă dacă examenul anatomopatologic stabilea dovezi de întrerupere a sarcinii urma o anchetă judiciară ale cărei consecințe erau pedepsele prevăzute în Codul penal. Acestea se aplicau deopotrivă femeilor care își provocaseră singure avortul, persoanelor ce efectuau avorturi ilegale, precum și complicilor lor (persoane ce deținuseră instrumentele medicale, îi puseseră în legătură pe unii cu alții, asistaseră sau ajutaseră la practicarea manevrelor abortive).

Pedepsele variau de la amenzi la condamnări la locul de muncă sau închisoare de la 1 la 3 ani, cu interzicerea exercitării unor drepturi civile în respectiva perioadă. Prin cumularea mai multor infracțiuni, mai ales în cazul medicilor, sentințele puteau ajunge la ani mulți de închisoare⁴¹.

Editorialul „Scânteii”, din numărul ce a publicat decretul, a fost intitulat „Copiii noștri – copiii patriei noastre”. În finalul articolului, în limbajul propagandistic cunoscut, se lansa „chemarea”. C.C. al P.C.R. adresa un „apel întregii populații, muncitori de la orașe și sate, pentru a înțelege bine, că asigurarea unei creșteri demografice normale, este o înaltă onoare și o obligație pentru fiecare familie și pentru întregul nostru popor, care s-a mândrit întotdeauna cu familii durabile, cu mulți copii, pe care i-a crescut în dragoste, asigurând în acest fel vitalitatea, tinerețea și vigoarea întregii națiuni. Astăzi, mai mult ca oricând, avem înalta obligație de a asigura patriei noastre, noi și noi generații, care să contribuie la înflorirea națiunii noastre socialiste, la triumful socialismului și comunismului în România”.

După publicarea decretului antiavort, în discursul public femeia era adesea desemnată prin sintagma „izvorul vieții”; copilul devenea „împlinirea destinului de femeie”, iar nașterea „minune a naturii”.

De altfel, apariția decretului fusese pregătită propagandistic, folosindu-se o schemă de manipulare pentru amorsarea reacțiilor mulțimii. Însuși Zaharia Stancu, președintele Uniunii Scriitorilor, publicase un articol despre „întrecerile” familiilor de țărani în a avea cât mai mulți copii. La întrebarea câți copii aveți, un țăran răspundea, după caz, „numai șapte” sau „numai nouă”⁴². Sau când România a atins 20 de milioane de locuitori,

---

⁴⁰ Avortul spontan se poate produce consecutiv unor cauze materne (malformații ale aparatului genital, decompensare cardiacă, insuficiență renală, boli infecțioase, dezechilibre hormonale, traumatisme), sau unor cauze fetale (malformații majore, alterări cromozomiale, boli genetice) Valeriu Rusu, *Dicționar Medical*, Ediția a III-a revizuită și adăugită, Ed. Medicală, 2007, p. 236.

⁴¹ Lavinia Betea, *Interzicerea avorturilor (1966-1989)*, p. 249-250.

⁴² Eadem, *Victimele decretului antiavort*, p. 11.

părinți aceluși copil au avut audiență specială la președinte. În 1969, un computer al Institutului Național de Statistică, îl alegea, dintre alți 1000 de copii născuți în aceeași zi, pe bebelușul Marius Dan Stănciulescu ca fiind românul cu numărul douăzeci de milioane. În realitate, această alegere nu a fost făcută de calculator în mod aleatoriu. Românul cu numărul 20 milioane nu trebuia să aparțină vreunei minorități naționale, trebuia să fie băiat și să provină dintr-o familie fără probleme. Acest copil iubit de părinți a devenit peste noapte cel mai mediatizat subiect din România. Pentru Ceaușescu, nașterea românului cu numărul 20.000.000 a reprezentat o victorie personală⁴³.

În România lui Ceaușescu, avortul era interzis pentru oricare femeie, indiferent de naționalitate, educație sau alte caracteristici. Naționalismul lui Ceaușescu urmărea să transforme toate naționalitățile conlocuitoare în noi cetățeni ai Republicii Socialiste România⁴⁴.

Timp de 23 de ani din cei 24 de ani ai domniei lui Ceaușescu, regimul a impus una dintre cele mai represive politici pronataliste cunoscute în lume, al cărei pivot legislativ a fost severa lege antiavort adoptată în 1966. Această politică, ce a afectat viața fiecărui adult, bărbat sau femeie, indiferent de statutul său marital sau reproductiv, a plasat statul într-un contact strâns cu aspectele cele mai intime ale vieții biologice a cetățenilor lui și i-a angrenat pe aceștia în organizarea socială a statului. În cele din urmă, această politică a contribuit la nașterea a ceea ce poate fi caracterizat ca o tragedie națională⁴⁵.

Ample cercetări au oferit explicații privind decizia interzicerii întreruperii cursului sarcinii. De exemplu, interzicerea avortului și campania pronatalistă a anilor '70 au fost cauzate de o nevoie potențială de forță de muncă pentru construirea socialismului și poate fi văzut ca un argument politic-economic. Gail Kligman împărtășește parțial această explicație, dar consideră în același timp că ideologia naționalismului socialist a fost motorul campaniilor pronataliste din România comunistă. Este un argument naționalist, care este în conformitate cu dorința lui Ceaușescu de a face din România una dintre cele mai mari națiuni comuniste⁴⁶. Iar Raluca Maria Popa susține o interpretare bazată pe atitudinile și valorile „tradiționaliste” ale conducerii P.C.R. și în special ale lui Nicolae Ceaușescu (interzicerea avorturilor și limitarea foarte severă a divorțurilor erau subsumate apărării moralității poporului român, care ajunge să fie liantul politicii de reproducere, care susținea că normalizarea comportamentelor reproductive și sexuale era necesară politic pentru supraviețuirea statului român)⁴⁷.

---

⁴³ Florin Iepan, *Născuți la comandă – “Decrețeei” (2005)*, documentar, variantă online pe <http://filmedocumentare.com/nascuti-la-comanda-decreteii/>.

⁴⁴ Susan Gal, Gail Kligman, *Politicile de gen în perioada postsocialistă: un eseu istoric comparativ*, Trad. De Delia Răzdolescu, Iași, Ed. Polirom, 2003, p. 44.

⁴⁵ Gail Kligman, *Politica duplicității*, p. 9.

⁴⁶ Elena Lorena Anton, *op. cit.*, p. 62.

⁴⁷ Liviu Marius Bejenaru, *op. cit.*, p. 204.

Ideologia „tradiționalistă” care anima decizia de a interzice avorturile și divorțurile în România este simbolic construită cu ajutorul categoriilor de gen. Statul este masculinizat prin atributele sale de control absolut, în timp ce toți cetățenii sunt feminizați prin statul lor de subordonați și subordonate ale regimului⁴⁸.

La puțin timp după adoptarea Decretului prin care se interzicea întreruperea sarcinii s-au introdus și alte măsuri punitive. A fost adoptată o măsură care îi pedepsea pecuniar pe cei care nu aveau copii. Este vorba de Decretul din 31 decembrie 1966, conform căruia se mărea impozitul pe veniturile persoanelor fără copii. Majorarea de impozit se aplica atât bărbaților, cât și femeilor fără copii, începând cu vârsta de 25 de ani împliniți, indiferent dacă aceștia erau sau nu căsătoriți. Se exceptau de la plata majorării de impozit persoanele care au avut copii și au decedat, persoanele care aveau invalidități de gradul I și II, precum și persoanele fără copii, care erau căsătorite cu persoane care aveau copii dintr-o căsnicie anterioară sau din afara căsătoriei⁴⁹. Au fost luate și o serie de măsuri pronataliste cum ar fi mărirea alocației copiilor, impozitul pe venit a fost redus cu 30% pentru familiile cu trei sau mai mulți copii⁵⁰.

Politica pronatalistă agresivă a anilor '60-'80 a produs un șoc de proporții pentru populație. Obiectivul ei, care era de a asigura o natalitate ridicată, nu a fost atins decât pe termen scurt.

Tabelul 2
Dinamica fertilității după interzicerea avortului în 1966.
Numărul de nașteri vii la 1000 de femei.

1966	55,7
1967	105,5
1968	102,9
1969	89,1
1970	81,2
1975	77,5
1980	74,8
1985	64,2
1989	66,3

Sursă: Comisia Națională de Statistică, *Anuarul statistic, 1995*, p. 112⁵¹

Rezultatele interzicerii avortului liber, din perspectiva creșterii natalității, cel puțin la nivelul primilor ani, sunt notabile. La sfârșitul anului 1967, la numai un an de la aplicarea Decretului 770, populația României crește cu 348.635 de locuitori, rata fertilității totale s-a dublat, ajungându-se

⁴⁸ Raluca Maria Pop, *op. cit.*, p.110.

⁴⁹ Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 188.

⁵⁰ Mihaela Miroiu, *Drumul către autonomie: teorii politice feminist*, Iași, Editura Polirom, 2004, p.208 variantă online pe http://snspace.academia.edu/MiroiuMihaela/Papers/1018906/Drumul_catre_autonomie._Teorii_politice_feministe_The_Road_to_Autonomy_Feminist_Political_Theories.

⁵¹ Elena Zamfir, Cătălin Zamfir, *op. cit.*, p. 78.

la 3,7 copii născuți în medie de o femeie. În privința întreruperilor de sarcină, cifrele sunt și mai spectaculoase. Dacă în 1965, numărul de avorturi legale ajunsese la 1.115.000, această cifră scade de aproape 5 ori în 1967, ajungându-se la 205.783 de avorturi, cele mai multe dintre acestea fiind înregistrate ca spontane⁵². Însă natalitatea va începe să scadă tot mai accentuat. În 1973, rata fertilității totale revine la nivelul de 2,4 copii născuți în medie de o femeie, în anii ce au urmat menținându-se aceste cote scăzute.

Comportamentul demografic al românilor era complet diferit față de cel din perioada interbelică, în sensul abandonării de către o mare parte din populație a tipului de familie cu mulți copii. Cauzele care au dus la această mișcare descendentă sunt următoarele: industrializarea și urbanizarea rapidă a țării (la recensământul din 1966 populația urbană ajunge să depășească ponderea de 38%); dezvoltarea sistemului de învățământ și eradicarea analfabetismului (în 1966, practic toate femeile sub 30 de ani erau deja școlarizate); colectivizarea agriculturii, care s-a încheiat în 1962, și care, printre altele, a dus la dispariția gospodăriei rurale tradiționale, țăranii devenind salariați; scăderea influenței Bisericii în viața cotidiană și agresivitatea propagandei comuniste; izolarea de Occident și încadrarea României în sistemul țărilor cu o ideologie de tip sovietic. Astfel, în 1973, Direcția Judiciară din Inspectoratul General al Miliției raporta că „începând din anul 1969, numărul născuților a scăzut an de an, astfel că în 1972 s-au înregistrat 139.423 mai puțini născuți decât în anul 1967”⁵³.

Vârsta minimă de la care femeia putea solicita o intervenție a constituit încă dinainte de adoptarea legislației antiavort un subiect controversat. Articolul al doilea din Decretul 770/1966 prevedea în mod excepțional posibilitatea ca, după 45 de ani, o femeie să poată solicita legal întreruperea sarcinii.

Experiența anilor 1966-1970, ca și pozițiile unor cadre medicale, exprimate în referate sau dări de seamă către Ministerul Sănătății, a creat un context favorabil pentru schimbarea viziunii în privința vârstei femeii care poate solicita avortul. Necesitatea acestei modificări a fost argumentată și legitimată de un studiu efectuat de către Catedra de Obstetrică-Ginecologie a Spitalului Brâncovenesc, ce releva faptul că la femeile de peste 40 de ani incidența unor probleme în timpul sarcinii crește exponențial cu vârsta. Dintre acestea, cele mai importante erau: prematuritatea (16% față de 8% la o naștere sub 40 de ani), ruperea prematură a membranelor (39,2%), prezentație pelviană⁵⁴ (10% față de 4,7%), prezentație transversală (4% față de 0,2%), naștere mai laborioasă (anomalii de dinamică 23,5% față de 9%),

---

⁵² Corina Doboș, *op. cit.*, p. 137.

⁵³ Liviu Marius Bejenaru, *op. cit.*, p. 206.

⁵⁴ Prezentație s.f (Medical)- parte a fătului care ia prima contact cu strâmtoarea superioară a bazinului la naștere. În timpul sarcinii fătul se poziționează cu capul în jos (pentru a trece prin pelvis), pentru a-și face intrarea în aceasta lume. Ocazional, se întâmplă ca fătul să rămână în poziția cu capul în sus, în apropierea coastelor mamei și cu posteriorul în jos, la baza pelvisului. Aceasta înseamnă prezentația pelviană. Valeriu Rusu, *op. cit.*, p. 840.

indicații pentru operație cezariană (22% față de 7%), mortalitate perinatală⁵⁵ crescută (6,5% față de 1,3%)⁵⁶.

Conform expunerii de motive, incidența mortalității materne crește după această vârstă, fiind înregistrate circa 370 decese la 100.000 de nașteri, față de 63 decese pentru grupa de vârstă 20-24 de ani. În același timp, conform datelor statistice, numărul de nașteri în grupa de vârstă 40-45 de ani era la nivelul anului 1967 de numai 12.021 din totalul de 527.764 de nașteri (aproximativ 3%). După cum se precizează în aceeași expunere de motive a Decretului, „femeile în vârstă de peste 40 de ani contribuie cu o cotă foarte redusă la sporul natural al populației”, astfel că planurile de creștere a populației ale regimului nu puteau fi afectate de această măsură⁵⁷.

Având în vedere numeroasele sesizări venite din partea personalului medical privind riscurile la care este expusă o femeie gravidă după vârsta de 40 de ani, la nivel central se ia decizia operării primei modificări importante asupra legislației avortului. Astfel, la 16 februarie 1972, a fost emis Decretul 53 pentru modificarea articolului 2 litera d din Decretul nr. 770/1966 pentru reglementarea întreruperii cursului sarcinii. Modificarea constă în scăderea vârstei pentru efectuarea unui avort, de la 45 la 40 de ani. Se propune, de asemenea, eliberarea de rețete anticoncepționale pentru femeile cu afecțiuni cronice și chiar posibilitatea efectuării unui avort în primul an după naștere, considerându-se că în această perioadă femeia nu era pregătită fizic pentru a susține o nouă sarcină⁵⁸.

Pe lângă sesizările medicilor, măsura s-a datorat și Conferinței Mondiale al Populației, ce urma să aibă loc la București în 1974, iar Ceaușescu se temea de eventuale reacții negative ale opiniei publice internaționale.

Nicolae Ceaușescu a privit femeia aproape exclusiv din perspectiva funcției sale reproductive și a profesiei sale materne. Funcția reproductivă era cea care trebuia să consacre femeia ca un agent al prosperității Statului. „Femeia-mamă”, în virtutea „tradițiilor sale înaintate”, trebuia „să formeze și să educe tinerele vlăstare” „în spiritual patriotismului fierbinte, al respectului și prețuirii trecutului glorios al poporului, al dorinței de a-și consacra întreaga viață înfloririi patriei socialiste. Codificarea discursivă a funcției reproductive a femeii în termenii naționalismului reprezintă, de fapt, intersectarea a două planuri: cel ideologic, prin conceptul de națiune socialistă cu cel politic, prin delimitarea suverană și independență a statului român față de vecinul sovietic de la Răsărit. Cu alte cuvinte, „Republica Socialistă România (...), stat suveran, independent și unitar”, cu „teritoriu inalienabil și indivizibil” nu se poate realiza decât cu forța unei națiuni numeroase și tinere, proiect la care femeile trebuie să participe ca

---

⁵⁵ Mortalitatea perinatală, numărul de copii născuți morți sau decedați în primele șase zile de viață raportat la totalitatea nașterilor. *Ibidem*, p. 707.

⁵⁶ Corina Doboș, *op. cit.*, p. 140.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 141.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 140.

reproducători biologici ai națiunii. Femeile aveau un rol hotărâtor în dezvoltarea societății, în menținerea unei structuri corespunzătoare de vârstă a populației, în creșterea și educarea copiilor, factori determinanți pentru viitorul națiunii socialiste⁵⁹.

Ceașescu fructifică acest gen de discurs în plan internațional la Conferința Mondială a Populației, organizată la București, în august 1974, sub egida O.N.U. „Pornind de la faptul că problema populației reprezintă factorul determinant al progresului fiecărui popor, fiecare stat are dreptul suveran să promoveze politica demografică și măsurile pe care le consideră cele mai potrivite, în conformitate cu interesele sale naționale, fără nici un amestec din afară. [...] În politica demografică, trebuie să se țină seama de necesitatea asigurării unui raport normal între vârste, pentru a se menține permanent tinerețea fiecărei națiuni, vitalitatea ei, energia creatoare și forța de gândire a fiecărui popor. [...] în abordarea problemelor complexe ale populației trebuie avută în vedere necesitatea dezvoltării continue a forțelor de producție, de care depind în mod hotărâtor, satisfacerea cerințelor de viață ale poporului, progresul general al societății”.

Manevrarea eficientă, la o conferință internațională de asemenea anvergură, a retoricii autodeterminării și a independenței statului nu putea aduce emițătorului decât creșterea prestigiului său în Occident⁶⁰. În cadrul Conferinței Mondiale ale Populației a fost recunoscut în mod oficial rolul fundamental al femeii în politica demografică. Acționând în conformitate cu Planul de acțiune privind populația globului, România a luat foarte în serios importanța femeii; femeile și familia au fost așezate pe pedestalul demografic al dezvoltării socialiste. Dacă în anii '70, politica pronatalistă încurajată de Ceaușescu era privită pozitiv din Vest⁶¹ și luată ca model de politică natalistă pentru statele occidentale, la sfârșitul anilor '80 aceeași politică era amplu condamnată⁶².

Ca măsură pozitivă pentru femei, folosită în scopuri propagandistice, Decretul nr. 190/1977, art. 13 anunța că mamele ce au adus pe lume un număr mare de copii vor fi decorate ca eroi în munca socialistă și vor primi anumite privilegii. Categoriile mamelor decorate erau următoarele: femeile care născuseră și aveau în grijă 10 sau mai mulți copii primeau titlul „Mamă eroină”; femeile care născuseră și aveau în grijă 9/8/7 copii primeau „Ordinul Gloriei Materne” clasa I/ clasa a II-a/ clasa a III-a; femeile care născuseră și aveau în grijă 6/5 copii erau decorate cu „Medalia Maternității” clasa I/clasa a II-a⁶³. O femeie nu avea automat dreptul să primească titlul de

---

⁵⁹ Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 29.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 30.

⁶¹ Gail Kligman, *Politica duplicității*, p. 17.

⁶² Corina Doboș, *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu. Vol.2: instituții și practice*, Iași, Polirom, 2011, p. 97.

⁶³ Leslie Holmes, *Postcomunismul*, traducere de Ramon Lupașcu, postfață de Lucian-Dumitru Dîrdală, Iași, Institutul European, 2004, p. 403.

„Mamă Eroină” dacă născuse zece copii. Ea trebuia să-i aibă în grijă⁶⁴. Mamele, ca și ceilalți cetățeni cu titlul de „Erou al Muncii Socialiste”, beneficiau de anumite privilegii ce includeau invitații la evenimente socio-politice, avea prioritate în acordarea împrumuturilor pentru construirea sau achiziționarea de case deținute personal, vacanțe în cursul anului în care au fost decorate. Femeile decorate corespunzător unui număr mai mare de 7 de copii primeau o sumă suplimentară, o singură dată, de exemplu Mamele Eroine: 2000 lei, Gloria Maternă clasa I : 1500 lei, clasa a II-a : 1000 lei, clasa a II-a: 500 lei. Aceste stimulente materiale aveau în primul rând un rol propagandistic, încercându-se atenuarea șocului produs de modificarea legislației, stimularea natalității trecând pe un loc secundar.

Din nefericire pentru guvern, succesul politicii a fost relativ de scurtă durată, iar în anii '80 autoritățile române au luat noi măsuri pentru a încuraja femeile să aibă copii. Acestea includeau stimulente financiare, intensificarea propagandei referitoare la bucuriile maternității, încurajarea oficială a toleranței populare privind mamele singure și chiar recomandări de stat privind frecvența actului sexual în cadrul cuplurilor (de 3-4 ori pe săptămână)! Există afirmații potrivit cărora autoritățile au încercat să constrângă femeile din mediul rural să semneze contracte prin care li se cerea să dea naștere la cel puțin patru copii⁶⁵. Însă nici despre aceste politici nu se poate spune că au avut succes. Un motiv major îl constituiau condițiile îngrozitoare de trai din România, care descurajau mulți părinți potențiali. Un alt motiv era faptul că mulți români asociau ratele înalte ale natalității cu romii, de care doreau să se disocieze.

Sănătatea reproductivă a populației a fost o preocupare majoră a statului comunist. În iulie 1978 a fost elaborată Legea privind asigurarea sănătății populației. În această lege se specifica faptul că „unitățile și personalul sanitar sunt obligate să desfășoare o activitate de educație sanitară, care să conducă la formarea unei opinii favorabile creșterii natalității, precum și să asigure condițiile optime medico-sanitare pentru îngrijirea femeii gravide, dezvoltarea sănătoasă a nou-născuților, copiilor și tinerilor”.

În cadrul misiunii de îngrijire a familiei atribuită de către stat, întregul personal sanitar trebuia să acorde o atenție deosebită, mai ales sănătății femeilor. Numai dacă erau sănătoase, femeile își puteau îndeplini importantul lor rol social de mamă, cu care fuseseră investite de regim și se puteau ocupa de creșterea și educarea unor copii sănătoși. În același timp, o sănătate bună făcea din femei și participante active în procesul de producție, dându-le posibilitatea să îndeplinească funcția de mame cu cea de muncitoare⁶⁶. În urma Hotărârii din 3 martie 1984 a Consiliului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., „Cu privire la creșterea răspunderii organelor și

⁶⁴ Gail Kligman, *Politica duplicității*, p. 93.

⁶⁵ Leslie Holmes, *op. cit.*, p. 403.

⁶⁶ Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 199.

organizațiilor de partid, organelor de stat și cadrelor medico-sanitare în înfăptuirea politicii demografice și asigurarea unui spor corespunzător al populației”, în protecția femeilor trebuiau să se implice și o serie de instituții. Conform acestei hotărâri, „organele și organizațiile de partid vor întări controlul asupra modului în care unitățile sanitare asigură starea de sănătate a femeii, îmbunătățirea supravegherii femeii gravide, a asistenței medicale la naștere, a dezvoltării normale a sugarului și a copilului”⁶⁷. Personalul sanitar, extrem de important pentru implementarea politicilor pronataliste, era considerat stăpân și slujitor ideal ai demografiei politice⁶⁸.

În ciuda prolificiei propagande pronataliste, care preamărea realizările epocii de aur a lui Ceaușescu, a beneficiilor sociale menite să stimuleze interesul și sprijinul pentru familiile numeroase (inclusiv legi privind divorțul sau taxa de celibat) și a măsurilor represive luate pentru pedepsirea celor care încălcau legea, rata natalității și rata totală a fertilității în 1983 era aproximativ aceeași ca în 1966. Dar contextul anului 1983 diferea radical de cel al anului 1966. Existența Decretului 770/1966 nu mai permitea aruncarea vinei pentru declinul demografic al țării pe seama unei legislații liberale cu privire la avort⁶⁹. Avortul apare în ideologia pronatalistă ca „masacru intrauterin”, „inamic perfid al viitorului biologic al poporului”, duce la „declinul mâinii de lucru”, subminează independența patriei, denaturează „împlinirea destinului femeiesc” este un atac la „patria mămă” și la „plaiul strămoșesc”, împrăștiă patrimoniul „partidului părinte”.

Mesajul despre strânsa legătură între femei și reproducerea biologică a devenit tot mai insistent în România în anii '80, de vreme ce rata natalității continua să stagneze, deși contracepția era inaccesibilă și pedepsele pentru avort erau foarte mari. Literatura de partid vorbea acum despre sprijinirea de către partid a „celor mai frumoase tradiții ale poporului român: maternitatea, nașterea și creșterea a numeroși copii”. Pentru documentarea acestei noi „tradiții românești”, de a avea familii mari, existau articole precum lungul interviu cu doi istorici bine cunoscuți, publicat în „Scânteia”, sub titlul „Casa cu mulți copii, semn al simțului responsabilității, unui bun cetățean pentru viitorul națiunii”. Aici, cei doi oameni de știință invocau cercetări istorice, care demonstau că, încă de la începuturile sale, cu milenii în urmă, societatea românească a avut ca celulă de bază familia, păstrătoare a tradițiilor și a elementelor de progres. Potrivit perspectivei acestor istorici, ceea ce i-a ajutat pe români să nu fie nimiciți de-a lungul secolelor de războaie și invazii, au fost familiile lor mari, care au produs populația numeroasă, pe care s-a întemeiat apariția statelor române defensive din Evul Mediu. Într-un cuvânt, familia cu mulți copii a fost un aspect fundamental al continuității istorice a românilor, de pe vremea dacilor, cu peste două mii de ani în urmă. Întrezărim aici modul în care națiunea socialistă a lui

---

⁶⁷ *Ibidem*, p. 200.

⁶⁸ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 432.

⁶⁹ *Ibidem*.

Ceaușescu, se intersecta cu etnonațiunea, tocmai în privința „firii materne” a femeilor⁷⁰.

Cu toată realitatea crudă, la Congresul partidului din 1984, „conducătorul iubit” a stabilit ca obiectiv creșterea populației României de la aproximativ 23 milioane până la 30 de milioane în anul 2000. El a adresat, în acest sens, în fața Consiliului Național al Femeilor, la București, un mesaj ce conținea: „să faceți copii, tovarășe femei, aceasta este datoria voastră patriotică”⁷¹.

Raportul privind evoluția populației și a principalelor fenomene demografice din anul 1984 a nemulțumit în mod evident conducerea de partid, deoarece numărul de întreruperi de sarcină la cerere era încă foarte mare (cca 300.000). Astfel, România ocupa primul loc în Europa. Pentru prima dată după 1972 se punea problema unei noi modificări a Decretului 770/1966.

Unul dintre cele mai vădite semne ale înăspririi politicii a apărut prin publicarea Decretului 411 din data de 26 decembrie 1985, pentru modificarea articolului 2 din Decretul nr. 770/1966, pentru reglementarea întreruperii cursului sarcinii. Era vorba mai exact de punctul d al acestui articol, ce prevedea ridicarea vârstei de la care era permisă întreruperea de sarcină pe motive medico-sociale de la 40 la 45 de ani. Se revenea practic la prevederea inițială a decretului din 1966, atât de contestată de personalul medical specializat. În același timp, cuplurile fără copii, precum și femeile singure în vârstă de peste 25 de ani erau penalizate, prin reduceri lunare din salarii / retribuții într-o mai mare măsură decât în perioada începând cu 1977, în cazul în care nu putea oferi motive medicale întemeiate pentru a nu fi avut copii. În ceea ce privește numărul de copii pe care femeia trebuia să-i nască și să-i aibă în îngrijire, pentru a putea solicita efectuarea unui avort, crește de la 4 la 5. Secretarul general afirma deschis: „femeile cu patru copii pot să aibă și pe al cincilea”⁷². „O casă cu mulți copii este o casă a satisfacției, a sentimentului de împlinire a părinților, nemaivorbind de adevărul că, așa cum spun experiența și înțelepciunea poporului, dacă unul sau doi copii se cresc mai greu, trei, patru sau mai mulți cresc mai ușor, se ajută între ei”⁷³. Culmea cinismului este că nici măcar copiii ceaușeștilor și ai membrilor C.C. nu se conformau unor asemenea obiective absurde. În rândul acestora predomina familia cu un singur copil⁷⁴.

---

⁷⁰ Katherine Verdery, *Socialismul – ce a fost și ce urmează*, Traducere de Mihai Stroe și Iusina Codreanu, Institutul European, Iași, 2003, p. 121.

⁷¹ Leslie Holmes, *op. cit.*, p. 403.

⁷² Corina Doboș, *O perspectivă comparativă*, p. 151.

⁷³ În lumina Hotărârii Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., a indicațiilor și orientărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, *Aplicarea fermă, neabătută a politicii demografice pentru vitalitatea, tinerețea și vigoarea națiunii!*, în „Scânteia”, Anul LIII Nr. 12 918, Marți 6 martie 1984, p. 1.

⁷⁴ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 93.

Impactul acestei măsuri de ridicare a vârstei legale pentru întreruperea sarcinii asupra ratei natalității a fost, în mod evident, minim. În schimb, această măsură a contribuit la ratele mortalității infantile și a celei materne. Dacă riscurile asociate păstrării unei sarcini creșteau odată cu vârsta, atunci faptul că femeile de peste 40 de ani erau constrânse prin lege să păstreze copilul poate fi definit ca un act criminal și poate fi privit ca o dovadă în plus a lipsei de umanitate și de raționalitate a politicilor demografice ale regimului, politici ce au condus la un nivel foarte ridicat al ratei mortalității materne⁷⁵.

Modificarea Decretului pare greu de înțeles, deoarece numeroase statistici dovedeau că procentul gravidelor între 40 și 45 de ani era relativ scăzut și nu ar putea avea o influență relativă asupra natalității. Mai mult, consecințele nefaste ale modificării legislației au început să se vadă încă din perioada imediat următoare aplicării ei⁷⁶. Codul penal al lui Ceaușescu era absurd, întrucât la acea dată statul nu mai era capabil să asigure hrană pentru poporul său. Așa încât nu este de mirare că în 1987 rata mortalității infantile era de 28,9 raportat la 1.000 de nașteri, cu toate că bebelușii erau înregistrați, dacă supraviețuiau, numai după 15 până la 30 de zile de la naștere⁷⁷.

Cu toate acestea, la ședința Comitetului Politic Executiv din februarie 1985, Nicolae Ceaușescu s-a arătat din nou nemulțumit de evoluția ratei de natalitate: „Am văzut că avem în Europa cel mai mare număr de întreruperi de sarcină față de R.F.G., Franța, Anglia, inclusiv țările socialiste. Nicăieri nu există un număr atât de mare de întreruperi de sarcină. Deși la noi este interzis avortul, totuși avem un număr foarte mare ... Este inadmisibilă situația aceasta. În privința aceasta, trebuie discutat cu femeile, cu populația, dar inclusiv cu medicii”. Era un semnal clar că intensificarea măsurilor represive, de ordin administrativ, ce viza un spor demografic mare, nu se putea constitui într-un suport de politică demografică pe intervale mari de timp dacă nu erau însoțite de măsuri de ordin material, educațional și sanitar, cu alte cuvinte de investiții demografice și economice corespunzătoare⁷⁸. Cercetătoarea Gail Kligman nu propovăduiește avortul ca metodă de control al fertilității, dar nici nu pledează pentru incriminarea lui. Susține că avortul face parte din viața cotidiană. „Scoaterea lui în afara legii nu a stopat niciodată practicarea lui; în schimb, interzicerea avortului a ridicat duplicitatea și ipocrizia la nivelul unor imperative așa-zis morale și politice. Femeile, copiii și familia nu sunt bunuri publice abstracte”⁷⁹.

Pe măsură ce dificultățile zilnice creșteau în România lui Ceaușescu, interesele familiilor și cele ale statului deveneau tot mai diferite. Cele mai

⁷⁵ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 433.

⁷⁶ Corina Doboș, *O perspectivă comparativă*, p. 152.

⁷⁷ Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu. O biografie*, Trad. de Alexandru Teodorescu, Editura Vremea, București, 2002, p. 405.

⁷⁸ Liviu Marius Bejenaru, *op. cit.*, p. 212.

⁷⁹ Gail Kligman, *Politica duplicității*, p. 26.

multe femei refuzau să nască patru sau cinci copii, cum le cerea statul, în pofida strategiilor politicii demografice și a neîncetatei afirmații de tipul: „Tot ce se înfăptuiește în societatea noastră nu are alt scop decât dezvoltarea țării, ridicarea vieții oamenilor pe o nouă treaptă de civilizație, asigurarea condițiilor pentru ca toți membrii societății să se bucure din plin de binefacerile socialismului”⁸⁰. Practic, în anii '80, Ceaușescu îi obliga pe români să se reproducă precum iepurii, fără să le ofere ceva în schimb. Pentru o mamă era din ce în ce mai greu să vrea să-și îndeplinească îndatoririle patriotice, când ea nu era sigură că va putea să le asigure hrană, îmbrăcăminte, căldură, lumină și alte nevoi fundamentale copiilor pe care era obligată să-i producă pentru „a asigura creșterea demografică normală” a țării⁸¹. Dacă în perioada 1966-1974, rolul de mamă al femeii era completat de rolurile adiționale de soție, muncitoare și persoană activ politică, în 1980 rolul „real” al femeii era acela de a reproduce. Desigur, aceasta nu o scutea de participarea la forța de muncă. În general, în economiile planificate controlul fenomenului demografic era considerat vital pentru succesul planurilor de dezvoltare.

Politica demografică era un punct vital al interferenței între stat și populația lui. Atenția acordată de stat „familiei” și controlului sexualității urmărea să insufle un comportament patriotic în interesul „protejării” viitorului națiunii române. Dar cererea de realizare a unei rate sporite a natalității, a unor „familii cu mulți copii”, nu era însoțită de asigurarea unui nivel de trai minim care să faciliteze îngrijirea și creșterea acelor copii. Nașterea unui copil aducea pentru părinți responsabilități sporite de a găsi lapte și alimente care lipseau deja. Accesul la aceste produse, atât de firesc la vremea aceea pentru occidentali, era o sursă de continuă neliniște, disperare și frustrare pentru români⁸².

Conceptele de planificare familială și contracepție erau aproape necunoscute în spațiul românesc postbelic, într-o societate în care trecerea spre comunism s-a făcut fără schimbări majore în privința raportării la sexualitate / reproducere. „Planificarea familială” capătă în această perioadă o nouă conotație, care suprapune interesul statului peste cel al familiei. Momentul concepției și numărul copiilor nu mai constituie strict un element de opțiune din partea cuplului, ci o responsabilitate socială. Ideea de anticoncepție este marginalizată, chiar exclusă din discursul public sau lucrările de specialitate. Conceptul de educație sexuală, promovată prin diverse lucrări, studii și broșuri educativ-propagandistice, devine sinonim cu cel de educație pronatalistă. Referirile la contracepție și practici contraceptive sunt minime, fiind evidențiate permanent efectele negative ale acestora.

---

⁸⁰ *Ibidem*, p. 19.

⁸¹ *Ibidem*, p. 150.

⁸² *Ibidem*, p. 47.

Folosirea contracepției moderne ar fi reprezentat pentru femei mijloace facile de prevenire a unei sarcini nedorite, însă în efortul constant de a contribui prin orice mijloace la sporirea natalității s-a evitat cu bună știință abordarea acestei probleme. În condițiile lipsei unei educații privind reproducerea, absenței mijloacelor contraceptive și faptului că o mica parte din populație avea cunoștințe despre utilizarea lor, avortul reprezintă pentru marea majoritate a populației unicul mijloc de planning familial. Schimbarea acestei practice nu putea fi făcută prin simpla modificare a legislației, ci prin oferirea unei alternative: introducerea unor mijloace moderne de contracepție și programe educative asupra folosirii lor. Pentru a controla numărul de copii, cuplurile se bazau pe abținere, coitus interruptus, ciclul lunar al femeilor, duș după actul sexual și o serie de remedii pe bază de plante. Femeile recurgeau la avort pentru a corecta eșecul metodelor contraceptive tradiționale și pentru a realiza dimensiunea dorită a familiei, respectiv numărul de copii doriți⁸³. Atunci când o femeie nu reușea să obțină avizul pentru o întrerupere legală a sarcinii, era nevoită să apeleze la diferite persoane, care erau dispuse să realizeze un avort ilegal și în schimbul unei cutii de țigări Kent.

Dacă în Europa Occidentală recursul la avort venea mai ales din partea tinerelor, a femeilor necăsătorite, a celor care nu dăduseră naștere la copii și a femeilor care nu mai suferiseră nici un avort, în Europa de Est apelau la avort mai ales femeile căsătorite, cele care deja aveau copii sau care mai suportaseră asemenea intervenții. Prin urmare, spre deosebire de Europa de Vest, în Europa de Est avortul era văzut în primul rând ca o metodă contraceptivă.

Problema contracepției apare și în materialul întocmit de specialiști din Ministerul Sănătății intitulat „Studiu privind situația natalității în RSR și propuneri de măsuri pentru redresarea natalității”, în țara noastră, unde era prevăzută extinderea producției de anticoncepționale prin implicarea Ministerului Sănătății și Protecției Sociale împreună cu Ministerul Chimiei și desfășurarea de către organele sanitare a unei acțiuni de instruire în privința folosirii lor. Materialul-anexă, intitulat „Reglementarea întreruperilor de sarcină”, conținea alături un proiect de decret și „Instrucțiunile” de aplicare ale acestuia. Este important de precizat faptul că, în perioada premergătoare adoptării Decretului 770/1966, toate studiile, planurile de măsuri, informări ale Ministerului Sănătății ce vizau problema natalității fac referire la contracepție. Reorientarea discursului oficial și schimbarea priorităților, din protejarea stării de sănătate a femeii spre pronatalism, a dus practic la marginalizarea acestei probleme. Nicolae Ceaușescu preciza⁸⁴: „Să ne gândim și să scoatem în orice caz, din material, problema mijloacelor anticoncepționale. Sigur, aceasta este o problemă, dar trebuie să studiem

---

⁸³ Corina Doboș, *O perspectivă comparativă*, p. 53.

⁸⁴ *Ibidem*, p 154.

aceasta. În primul rând, trebuie să ne preocupăm de a redresa situația natalității”.

Situația cu privire la metodele anticoncepționale era intens dezbătută atât în mediile științifice, cât și în presă. Voi da două exemple. Într-un raport din 11 septembrie 1970, prezentat la al XIV-lea congres Internațional al Societății Academice Române, desfășurat la Paris, Michael Cismarescu atrăgea atenția asupra faptului că România este singura țară din Est care nu admite folosirea pilulelor anticoncepționale. În data de 2 ianuarie 1968, Radio Europa Liberă, la secțiunea de știri dedicată Europei de Est, cita România drept singura țară care rămâne refractară introducerii pilulelor contraceptive, de care dispun doar medicii⁸⁵.

Trebuie menționat că până în a doua jumătate a anilor '80, folosirea mijloacelor anticoncepționale, nu a beneficiat de o reglementare clară în România, nici măcar pentru femeile care aveau dreptul, potrivit legii, la întrerupere de sarcină. Însă, chiar dacă la nivel oficial, problema a fost neglijată, autoritățile se vedeau nevoite să admită tacit importul de contraceptive. La vamă nu se mai puneau piedici pentru introducerea lor în țară, iar populația făcea tot mai des apel la prieteni și rude din străinătate⁸⁶. În ciuda decretului 770, femeile nu doreau să devină mașinile de făcut copii ale regimului. Deși pedepsele erau aspre, în câțiva ani s-a dezvoltat o adevărată industrie a avorturilor clandestine⁸⁷.

Turismul pentru avort nu a reprezentat o opțiune pentru cetățenii de rând din România lui Ceaușescu, deoarece deplasările în străinătate erau limitate. De exemplu, în Polonia comunistă, unde avortul era ilegal, turismul în scopul întreruperii sarcinii le oferea o soluție acelor femei care dispuneau de mijloace pentru a călători în străinătate⁸⁸.

Legislația restrictivă în domeniul avortului nu ar fi ridicat probleme deosebite, dacă s-ar fi respectat două condiții. În primul rând, femeia să fi avut la dispoziția sa contraceptive eficiente, ieftine, în al doilea rând să se fi respectat dreptul ei de a avea sau de a nu avea copii și mai ales să se fi respectat demnitatea ei. Lipsa acestor condiții a făcut ca legislația natalistă a lui Ceaușescu să fie resimțită ca barbară, inumană⁸⁹.

În regimul comunist, medicina însăși devenise un mijloc de persuasiune și control. Prin intermediul propagandei și al legislației se încerca convingerea femeilor, că este benefic pentru sănătatea lor, să nască cât mai mulți copii. Ministerul Sănătății devenise un fel de poliție, ce avea ca principală misiune prevenirea scăderii natalității⁹⁰. Cum rezultatele decretului antiavort se dovediseră nesatisfăcătoare, pe termen lung s-a recurs la măsuri suplimentare. S-au înființat noi instituții: Comisia Națională

---

⁸⁵ *Ibidem*, p. 155.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 158.

⁸⁷ Florin Iepan, *Născuți la comandă – “Decreței”*.

⁸⁸ Gail Kligman, *Politica duplicității*, p. 15.

⁸⁹ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 78.

⁹⁰ Cristina Liana Olteanu, *op. cit.*, p. 200.

de Demografie în 1971; au intrat în funcțiune alte mecanisme de supraveghere și constrângere. Comisia Națională de Demografie a fost creată cu scopul de a studia „fenomenele demografice și consecințele social-economice ale acestora, precum și pentru elaborarea de măsuri legislative, economice și social culturale în vederea menținerii unei natalități corespunzătoare”⁹¹. Rezultatele activității C.N.D., cel puțin în primii ani de la înființare, sunt notabile. Studiile și cercetările au stat la baza inițierii unor modificări legislative care au diminuat efectele nocive ale unor prevederi ale legislației antiavort și au ponderat, într-o oarecare măsură, intervenția directă a politicului. De exemplu a elaborat și a înaintat Consiliului de Stat, propuneri privind îmbunătățirea legislației privind reducerea limitei maxime de la 45 la 40 de ani pentru întreruperea sarcinii⁹². La începutul anilor '80, accentuarea tendințelor de descreștere a natalității a fost pusă de către regimul politic și pe seama ineficienței CND, dar și a cercetării demografice în ansamblu, conducând la o marginalizare a acestora⁹³. C.N.D. a continuat să funcționeze în anii următori doar din umbra Consiliului Sanitar Superior, acesta devenind ulterior, prin decret prezidențial, aparatul represiv care supraveghea și aplica riguros strategiile pronataliste în Republica Socialistă România.

Ca organ „de partid și de stat”, Comisia Națională de Demografie, cu 120 de membri, a existat doar pe hârtie. Nici măcar modestele și timidele rapoarte întocmite de acest organ nu erau văzute de Ceaușescu. Aceasta nu împiedica ca la fiecare prilej să se arate străinătății că suntem printre primele țări, care dispun de un organ central de demografie⁹⁴.

Alături de crearea unei rețele instituționale necesare implementării legislației antiavort (C.N.D., Consiliul Sanitar Superior), statul comunist includea ca piesă de rezistență pentru îndeplinirea obiectivelor demografice Ministerul de Interne, care alături de Ministerul de Justiție și Procuratură alcătuiau latura represivă a întregului proiect. Miliția, cât și Securitatea erau implicate activ nu doar în depistarea infracțiunilor de avort, ci și în controlul mijloacelor contraceptive, așa-numitele controale ginecologice periodice, culegerea de informații prin „metode speciale”, supravegherea potențialilor infractori (personal medical, femei cu antecedente de avort provocat, tineri care în decurs de doi ani de la căsătorie nu aveau copii etc.)⁹⁵.

Dacă perioada 1966-1974 este caracterizată de o prevalență a măsurilor de stimulare a natalității (diverse avantaje pentru familiile cu mai mulți copii), începând cu anul 1974 este inaugurată o nouă etapă, în care măsurile represive împotriva celor vinovați de încălcarea legislației devin tot mai prezente, iar anii '80 marchează apogeul măsurilor restrictive în privința

---

⁹¹ Corina Doboș, *Instituții și practici*, p. 90.

⁹² *Ibidem*, p. 93.

⁹³ *Ibidem*, p. 96.

⁹⁴ Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 80.

⁹⁵ Corina Doboș, *Instituții și practici*, p. 123.

întreruperilor de sarcină. Femeile de teama rigorilor legii nu declarau nimic despre metodele utilizate sau persoanele care au provocat avortul, chiar cu riscul vieții lor⁹⁶. O astfel de procedură a reprezentat fără doar și poate un abuz.

În majoritatea maternităților exista un ofițer de Securitate sau un milițian ce urmăreau îndeaproape procedurile medicale, de multe ori chiar asistând la actul medical. Acesta intervenea în momentul în care la urgență se prezentau paciente cu suspiciune de avort provocat. De multe ori, ei acționau înaintea medicului pentru a le lua declarații și chiar le condiționa acordarea asistenței medicale de recunoașterea aplicării manevrelor abortive sau denunțarea după caz, a eventualilor complici.

Semestrial, instituțiile medicale de profil aveau obligația să raporteze numărul „gravidelor depistate”. Pentru o mai atentă verificare, cadre de partid erau trimise pe teren să se asigure la fața locului că prevederile legii erau aplicate întocmai, iar măsurile corective erau adecvat instituite. Nu numai gravidele erau luate în evidență, ci și doctori, farmaciști, secțiile de obstetrică-ginecologie și chiar și Ministerul Sănătății. Toate aceste persoane și instituții făceau obiectul unei vigilențe permanente. Un asemenea sistem a creat nu doar teamă și incertitudine, ci a condus și la creșterea asumării riscului individual ca formă de rezistență. Prin supraveghere erau descoperite persoanele care încălcau legea (de exemplu, întreruperea ilegală a sarcinii și folosirea truselor medicale în scopuri neautorizate)⁹⁷. Doctorii, chiar întregul personal medico-sanitar se aflau sub urmărire permanentă și erau pedepsiți conform legii pentru comiterea de „fapte grave” precum luarea de mită în schimbul serviciilor medicale, pentru furt sau utilizarea neautorizată a proprietății statului (cum ar fi trusele medicale), pentru refuzul de a acorda asistență medicală, pentru emiterea de certificate medicale false, pentru specula cu medicamente (anticoncepționale) și pentru efectuarea ilegală a avorturilor⁹⁸.

În anii '80 s-a hotărât ca femeile să fie supuse periodic unor controale ginecologice⁹⁹. Denumirea oficială era controlul ginecologic periodic și obligatoriu al întregului „efectiv” feminin fertil. Sub pretextul efectuării de screening-uri¹⁰⁰ pentru depistarea potențialelor afecțiuni ginecologice și protejarea stării de sănătate a femeii, aceste controale făceau parte din procesul de „supraveghere” ce avea în vedere depistarea și înregistrarea timpurie a sarcinii. Scopul real al acestor controale era legat de luarea în evidență a potențialelor sarcini și mai puțin de depistarea unor afecțiuni

---

⁹⁶ *Ibidem*, p. 127.

⁹⁷ Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 427.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 432.

⁹⁹ Lavinia Betea, *Victimile decretului antiavort*, p. 13.

¹⁰⁰ Screening –anglicism cu sensuri multiple, utilizat în medicină în situații și circumstanțe foarte variate. De exemplu este utilizat pentru examenul periodic al stării de sănătate (în medicina preventivă), în radiologie (depistarea sistematică, în masă, a unei anumite boli). Valeriu Rusu, *op. cit.*, p. 936.

ginecologice¹⁰¹. Semestrial, instituțiile medicale de profil aveau obligația să raporteze numărul „gravidelor depistate”. Și unele licee au introdus practica efectuării controlului ginecologic obligatoriu anual al elevelor, cum era cazul Liceului Pedagogic din Arad în perioada 1974-1978. Combinând „tehnicile unei ierarhii care supraveghează cu cele ale sancționării care normalizează”, examenul ginecologic periodic a reprezentat și o metodă de sugestie a omnipotenței puterii politice. Obligativitatea respectivului control a fost „una dintre armele cu ajutorul cărora statul a pătruns în corpul fizic al cetățenilor săi”, din cauza lui femeile ajungând să-și privească propriul corp ca pe un „dușman interior”¹⁰².

Într-o fabrică, femeile erau ca într-o cușcă, fără scăpare. Ele nu s-ar fi dus de bunăvoie la ginecolog de teamă să nu se descopere că sunt însărcinate. Dar, în fabrică, ele erau forțate să o facă. Dacă la un control de rutină femeia era depistată gravidă, urma supravegherea strictă a sarcinii ei, astfel încât să nu poată interveni un avort spontan. Un reputat ginecolog a subliniat că era în cel mai bun caz o naivitate să crezi că examenele ginecologice periodice puteau contribui la creșterea natalității: „Una este să descoperi în cursul unui examen ginecologic că o femeie e însărcinată și să o înregistrezi; asta nu oferă nici o garanție că sarcina va fi menținută”¹⁰³.

Noțiuni și concepte precum natalitatea, avortul, mijloace contraceptive sau indici de creștere a populației au reprezentat instrumente ale intervenției planificate a instituțiilor statutului care au urmărit strategic, atingerea unui obiectiv clar definit, de natură economică, socială, politică sau ideologică. Vigoarea și sănătatea unui stat era pusă în corelație cu rapida reproducere a locuitorilor săi și a slujit ca drept indiciu al sănătății sau infirmității poporului ca entitate politică. În perioada modernă, bogăția și puterea unui stat era înțeleasă ca depinzând nu atât de mărimea teritoriului, ci de dimensiunea și de productivitatea populației sale¹⁰⁴.

Femeile au urât cel mai mult regimul Ceaușescu. Ca femeie, ți se cerea să naști și să crești copii ca o femeie medievală, să fii instruită la nivelul secolului XX și obligată să prestezi munci de aceeași dificultate cu ale bărbaților. Lucruri cu neputință de îndeplinit simultan, dar impuse fără drept de replică de regimul politic¹⁰⁵.

Decretul 770/1966 a marcat începutul unei politici nataliste brutale în România, prin instituirea controlului public asupra vieții private, legitimat de o legislație severă și lacunară, ce lăsa loc abuzurilor, generând totodată, după cum voi arăta în capitolul următor, o serie de consecințe dramatice în plan medical, social-instituțional, economic și, nu în ultimul rând, la nivel psihologic, individual și colectiv. În decembrie 1989, regimul comunist a fost

¹⁰¹ Corina Doboș, *Instituții și practici*, p. 128.

¹⁰² Lavinia Betea, *Interzicerea avorturilor (1966-1989)*, p. 251.

¹⁰³ Gail Kligman, *Politica duplicității*, p. 114.

¹⁰⁴ Susan Gal, Gail Kligman, *Politicile de gen în perioada postsocialistă*, p. 31.

¹⁰⁵ Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu: despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, Ed. Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 195.

înving. Din 24 decembrie, primul decret al noului Guvern a abrogat toată legislația antiavort, care era în vigoare din 1966. O pagină din istoria României luase sfârșit după 23 de ani de traumă și umilire. Dar această perioadă a lăsat o moștenire de „amintiri amare”, iar consecințele decretului 770 sunt vizibile și astăzi.

Bibliografie

Anton, Elena Lorena, *La mémoire de l'avortement en Roumaine communiste. Une ethnographie des formes de la mémoires du pronatalisme Roumain*, teză de doctorat, variantă online pe http://www.google.ro/#hl=ro&client=psyab&q=elena+lorena+anton+la+memoire+&oq=elena+lorena+anton+la+memoire+&aq=f&aqi=&aql=&gs_l=s_erp.3...81511.86524.0.86820.16.14.2.0.0.0.175.1861.2j12.14.0...0.0.NcRF1FhNIKE&pbx=1&bav=on.2.or.r_gc.r_pw.r_qf.,cf.osb&fp=78do82ofoad15010&biw=1366&bih=673.

Bărbulescu, Constantin (coord.); Bărbulescu, Elena; Croitor, Mihai; Onojescu, Alexandru, *Documente privind politica sanitară în România (1965-1989)*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2010, variantă online pe http://hiphi.ubbcluj.ro/modernizarea_ss/Documente_politica_sanitara.pdf

Betea, Lavinia, „*Interzicerea avorturilor (1966-1989) ca fapt de memorie socială*”, în A. Neculau (coord.), *Viața cotidiană în comunism*, Polirom, Iași, 2004.

Eadem, *Victimele decretului antiavort*, apud “Magazin Istoric”, Anul XXXVIII, serie nouă, nr.5 (446), mai 2004.

Eadem, *Alexandru Bârlădeanu: despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, Ed. Evenimentul Românesc, Buc, 1997.

Bejenaru, Liviu Marius, *Relația dintre creșterea demografică și dezvoltarea economică în timpul regimului comunist. Între propaganda oficială și realitățile cotidiene*, apud „Caietele CNSAS”, Revistă semestrială editată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, Anul II, nr. 1(3)/2009, Ed. CNSAS, București, 2010, 197-217 pp. variantă online pe [HTTP://WWW.CNSAS.RO/DOCUMENTE/CAIETE/CAIETE_CNSAS_NR_3_2009.PDF](http://WWW.CNSAS.RO/DOCUMENTE/CAIETE/CAIETE_CNSAS_NR_3_2009.PDF).

Blandiana, Ana, *Cruciada copiilor*, apud Lavinia Betea, *Victimele decretului antiavort*, în “Magazin Istoric”, Anul XXXVIII, serie nouă, nr.5 (446), mai 2004.

Ciochină, Larisa; Iftimie Constantin, *O viziune asupra vieții*, volum editat de Asociația Provita Media, București, 2003, variantă online pe <http://www.provitabucuresti.ro/docs/biblio/ProVita%20Media%20-%20O%20viziune%20asupra%20vietii.pdf>

Comisia Prezidențială pentru analiza dictaturii comuniste din România, președinte Vladimir Tismăneanu, *Raport Final*, București, Ed. Humanitas, 2007.

David, Henry P.; Wright Nicholas H., *Abortion Legislation: The Romanian Experience* in „Studies in Family Planning”, Volume 2 Number 10, October 1971, Institution Population Council, New York, variantă online pe <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED063141.pdf>.

Doboș, Corina, *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu, Vol.1: O perspectivă comparativă*, Iași, Polirom, 2010.

Eadem, *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu. Vol.2: instituții și practice*, Iași, Polirom, 2011.

Gal, Susan; Kligman, Gail, *Politicile de gen în perioada postsocialistă: un eseu istoric comparativ*, Trad. De Delia Răzdolescu, Iași, Ed. Polirom, 2003.

Holmes, Leslie, *Postcomunismul*, traducere de Ramon Lupașcu, postfață de Lucian-Dumitru Dîrdală, Iași, Institutul European, 2004

Iepan, Florin, *Născuți la comandă – “Decrețeei”* (2005), documentar, variantă online pe <http://filmedocumentare.com/nascuti-la-comanda-decreteii/>.

Kligman, Gail, *Politica duplicității. Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*, Traducere de Marilena Dumitrescu, București, Humanitas, 2000.

Kunze, Thomas, *Nicolae Ceaușescu. O biografie*, Trad. de Alexandru Teodorescu, Ed. Vremea, București, 2002.

Lianu, Cristina Olteanu; Gheonea, Elena-Simona; Gheonea, Valentin, *Femeile în România Comunistă: Studii de istorie socială*, București, Politeia-SNSPA.

Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie: teorii politice feministe*, Iași, Editura Polirom, 2004, variantă online pe http://snspa.academia.edu/MiroiuMihaela/Papers/1018906/Drumul_catre_autonomie._Teorii_politice_feministe_The_Road_to_Autonomy_Feminist_Political_Theories_.

Muresan, Cornelia, *L'évolution démographique en Roumanie : tendances passées (1948-1994) et perspectives d'avenir (1995-2030)* apud: „Population”, Volume 51, Numéro 4-5, Anne 1996, variantă online pe http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/pop_0032-4663_1996_num_51_4_6185.

Petre Zoe, „Promovarea femeii sau despre destructurarea sexului feminin”, apud Lucian Boia (coord.), *Miturile comunismului românesc*, Univ. Bucuresti, Bucuresti, 1995.

Popa, Raluca Maria, *Corpuri femeiești, putere bărbătească. Studiu de caz asupra adoptării reglementărilor legislative de interzicere a avortului în România comunistă (1966)*, apud Oana Băluță (ed.), *Gen și putere. Partea leului în politica românească*, Iași, Polirom, 2006.

Rusu, Valeriu, *Dicționar Medical*, Ediția a III-a revizuită și adăugită, Ed. Medicală, 2007.

Trebici, Valentin, *Genocid și Demografie*, Ed. Humanitas, București, 1991.

